суспільства не можна розглядати лише з економічного та соціального погляду. Треба усвідомити, що визначальний вплив має навколишнє середовище з його ресурсами життєзабезпечення, основним з яких є енергія. Вона лежить в основі фізіологічних та біохімічних процесів, що відбуваються всередині організму. Це характерно як для всіх живих організмів, так і для людини. Але різниця полягає в тому, що лише людина, використовуючи свій розум, розпочала енергетичний штурм Всесвіту. І стала витрачати енергію на те, що ми називаємо розвитком цивілізації. Цей розвиток потребує дедалі більше енергії. Вчені довели, що сукупна потужність усіх енергетичних установок не повинна перевищувати 5% потужності сонячної енергії, що потрапляє на їхню поверхню. Кількісно це буде становити близько 20 кВт на одну людину. Як відомо, у розвинутих країнах на одну людину вже зараз витрачається 10–15 кВт. Такі темпи збільшення споживання енергії створюють загрозу екологічної кризи. Вже зараз у світі утворилось безліч місцевостей, в яких виникли локальні кризові явища. Щоб запобігти поширенню кризових явищ і перетворенню їх на екологічну катастрофу, треба змінити ставлення і відношення суспільства до споживання ресурсів та енергоощадність.

Складну проблему зміни ставлення до природних ресурсів та охорони довкілля треба поділити умовно на дві частини, однаково важливі, але різні за можливою швидкістю виконання. Найефективнішим було б виховання в усього населення свідомого ставлення до охорони навколишнього середовища, раціонального використання ресурсів та енергії. Але зрозуміло, що це повільний процес, а навантаження на природне середовище зростає дуже швидко, перетворюючи великі міста на сміттєзвалища, а річки і навіть моря на стічні канави.

Водночас, як економічною, так і гострою екологічною проблемою є необхідність утилізації мільйонів тонн викидів, що забруднюють довкілля, займають і виводять з обігу великі площі сільгоспугідь.

На нашу думку, викиди треба вважати не речовинами, що забруднюють довкілля, а невикористаною вторинною сировиною. До пошуку методів використання відходів треба залучати як вчених, так і підприємців. Але необхідно також змінити ставлення держави до винахідників. Відомо, наприклад, що в Німеччині дрібних підприємців, що встановили вітряк або сонячні батареї, держава заохочує, приймаючи у них надлишок енергії за підвищеним тарифом. А у нас такі спроби одержання енергії закінчуються оподаткуванням вітряків.

Щодо сміття та сміттєзвалищ, то вони також потребують великої уваги. Якщо підрахувати масу відходів на сміттєзвалищах та додати вартість сотень гектарів землі біля великих міст, то лише тоді стане зрозумілою нереалізована вартість цих об'єктів.

Одним з альтернативних джерел енергії є біогаз, який можна одержати зі сміття. Але державного свідомого ставлення до проблеми біогазу немає. При цьому не треба забувати, що, поряд з біогазом зі сміття, з відходів життєдіяльності худоби та людей утворюються якісні й цінні добрива. Використання цих добрив є значно ефективніше ніж використання перегною. Як сировину для біореакторів можна використовувати всі відходи сільського господарства, листя восени, водорості, які захаращують мілководні водосховища нашого зарегульованого Дніпра.

Утилізація сміття може бути ефективною лише за умови його сортування. При цьому можна забезпечити повернення приблизно 80% речовин у вигляді вторинної сировини. В Європі вже давно домогосподарки збирають окремо папір, жерстяні банки, скло, пластикові вироби. Їх до цього матеріально заохочують – чим ретельніше вони сортують сміття, тим менше платять за комунальні послуги. Закордонний досвід свідчить, що без участі населення в процесі сортування відходів це питання не можна вирішити. В той же час за останні 20–30 років у вирішенні проблеми сортування сміття у таких країнах, як Японія, Канада, США. Великобританія відбулось багато змін у напрямі очищення довкілля. А основним досягненням цих країн є те, що докорінно змінилось ставлення як окремих людей, так і суспільства взагалі до проблем охорони довкілля.

Другою особливістю в розвинутих країнах є створена система екологічного менеджменту, яка має економічні важелі (податки, платежі, штрафи), методи ре-